AROLWG BUSNESAU YNG NGHEFN GWLAD

Arsyllfa Wledig Cymru
Wales Rural Observatory

CRYNODEB GWEITHREDOL

Mae'r adroddiad hwn yn rhoi golwg gyffredinol ar ganlyniadau arolwg o fusnesau yng Nghymru wledig gan Arsyllfa Wledig Cymru yn ystod 2010.

CANFYDDIADAU ALLWEDDOL

- Roedd effeithiau andwyol y dirwasgiad yn dominyddu sylwadau perchnogion busnes. O gymharu ag arolwg 2007:
  - Roedd llai o fusnesau wedi ehangu (34%)
  - Roedd mwy wedi contractio gwaith (25%)
  - Roedd llai wedi cynyddu trosiant (36%)
  - Roedd llai wedi cynyddu elw (26%)
  - Roedd mwy wedi nodi gostyngiad mewn elw (41%)
  - roedd 48% wedi nodi anawsterau wrth sicrhau buddsoddiad.
  - roedd 34% wedi gweld lleihad yn y galw amdano.

- Roedd 67% o'r 1,308 o fusnesau a gymerodd ran yn yr arolwg yn gyflogwyr. Roedd y mwyafrif o'r gweithwyr yn bobl leol.

- Roedd arwyddion o economi sgiliau isel, cyflog isel:
  - Roedd y defnydd o rwydweithiau recriwtio lleol, anffurfiol, wedi cynyddu
  - Diffyg tybiedig o ymgeiswyr medrus i swyddi
  - Roedd mwy o bobl ar gael ar gyfer gwaith
  - Roedd llai o berchnogion busnes yn cynnig neu'n rhoi gwerth ar hyfforddiant busnes
  - Prin oedd y busnesau (33%) a oedd yn meddu ar gynllun busnes
  - Tuedd tuag at blwyfoldeb

- Roedd y manteision o Gymru wledig i fusnesau yn cynnwys golygfeydd hardd, ansawdd bywyd, cymunedau lleol cryf, marchnadoedd arbenigol a chostau rhedeg is.

- Ymhlith y canfyddiadau o fygythiadau i fusnesau roedd archfarchnadoedd, prinder gweithlu medrus, llawn cymhelliant, a sylfaen cwsmeriaid sy'n heneiddio.

- Roedd 81% yn ailgylchu cynnyrch gwastraff (61% yn 2007).

- Roedd gan fusnesau bryderon am:
  - reoleiddio gormodol
  - costau cynyddol, yn enwedig costau egni
  - costau i'r busnes sy'n ymwneud â'r amgylchedd

Yr Ymchwil
Gan dîm ym Mhrifysgol Caerdydd ar ran Arsyllfa Wledig Cymru

Cronfa Amaethyddol Ewrop ar gyfer Datblygu Gwledig: Ewrop yn Buddsoddi mewn Ardaloedd Gwledig
The European Agricultural Fund for Rural Development: Europe Investing in Rural Areas

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

- Roedd 9% o'r busnesau a gymerodd ran yn yr arolwg yn ymwybodol o 'Adnewyddu’r Economi: cyfeiriad newydd’.

- Roedd cysylltiadau’r rhyngrwyd wedi cynyddu i 85%.

- Roedd cysylltiadau band eang wedi cynyddu i 76%.

CEFNDIR

Arolwg Busnes Arsyllfa Wledig Cymru 2010 oedd y trydydd mewn cyfres, yn dilyn arolygon 2004 a 2007. Cafodd ei ddylunio fel rhan annatod o raglen waith Arsyllfa Wledig Cymru, a'r sail resymegol sylfaenol oedd y byddai'r arolwg yn ategu ac yn adeiladu ar waith a gyflawnwyd gan Arsyllfa Wledig Cymru; gan dynnu ar arolygon 2004 a 2007 byddai'n darparu data hydredol; a byddai'n darparu cronfa ddata ar gyfer gwaith Arsyllfa Wledig Cymru yn y dyfodol.

Amcanion eang yr arolwg oedd archwilio cyflwr gweithgareddau busnesau gwledig (heblaw ffermydd) yng Nghymru. Yn fwy penodol roedd yr arolwg wedi'i anelu at archwilio, mesur a darparu data ansoddol ar agweddau perchnogion busnesau gwledig yng Nghymru at amrywiaeth o faterion busnes, economaidd ac amgylcheddol. Yn ogystal â hyn, nod yr arolwg oedd canfod pa newidiadau a oedd wedi effeithio ar fusnesau yng Nghymru wledig.

Drwy gydol yr adroddiad hwn, y diffiniad o'r hyn yw Cymru wledig yw'r diffiniad a geir yn Ymgynghoriad Llywodraeth y Cynulliad ar Gynlluniau Datblygu Gwledig Drafft Cymru ar gyfer 2007 – 2013.

METHODOLEG

Yn fethodolegol, roedd arolygon 2004, 2007 a 2010 yn debyg, roeddent yn cynnwys holiaduron a llythyron eglurhaol, a oedd ar gael yn Gymraeg a Saesneg. Nodwedd newydd yn 2010 oedd bod busnesau yn cael eu hannog i gwblhau holiaduron ar-lein ar wefan Arsyllfa Wledig Cymru.

Roedd yr holiadur wedi cael ei fireinio a'i addasu yn ystod y tri arolwg. Fodd bynnag, prin oedd y gwahaniaethau rhwng fersiynau 2007 a 2010.

Yr Holiadur

Roedd yr holiadur ar gyfer arolwg 2010 ond yn cynnwys mân amrywiadau i fersiwn 2007. Roedd naw adran yn yr holiadur terfynol:

Adran 1 – Proffil o'r Busnes a'r Perchennog

Adran 2 – Ynglyn â'ch Gweithwyr

Adran 3 – Recriwtio a Hyfforddi eich Gweithwyr

Adran 4 – Gweithrediad a Strategaeth eich Busnes

Adran 5 – Cymorth Busnes

Adran 6 – Newidiadau mewn Gweithgareddau Busnes

Adran 7 – Eich Busnes a'r Amgylchedd

Adran 8 – Gwybodaeth Ariannol

Adran 9 – Gwybodaeth Ychwanegol

Daeth cyfanswm o 1,308 o ymatebion i law, a oedd yn cynnwys 138 ar-lein. Roedd y cyfanswm hwn yn rhagori ar y targed o 1,000 ac roedd yn uwch nag arolygon 2004 a 2007.

CANFYDDIADAU

Cyflwr gweithgareddau busnes gwledig yng Nghymru

Roedd y prif fathau o fusnesau yn parhau i gynnwys Cyfanwerthu a Manwerthu (25%), Gwestai a Bwytai (14%) ac Adeiladu (12%). Cynyddodd gweithgynhyrchu o 9% yn 2007 i 11%. O'r cyfanswm, roedd 67% wedi'u cofrestru ar gyfer TAW.

Er bod dal mwy o berchnogion busnes gwrywaidd, roedd cyfran y perchnogion benywaidd wedi cynyddu saith pwynt canran ers 2007 i 28%. Parhaodd y duedd o berchnogion busnes sy'n heneiddio yng Nghymru wledig, a welwyd yn arolygon 2004 a 2007.

Yn yr un modd, nodwyd y duedd i danbrisio hyfforddiant busnes ffurfiol a chynllunio. Yn 2010, roedd 25% o berchnogion busnes wedi cael hyfforddiant busnes ffurfiol; roedd 41% yn ystyried ei fod yn bwysig; ac roedd 20% o'r farn nad oedd yn bwysig. At hynny, dim ond 33% o'r busnesau oedd yn meddu ar gynllun busnes ysgrifenedig, ac roedd gan 17% gynllun marchnata ysgrifenedig.

O ran gweithwyr, roedd 67% o'r busnesau a arolygwyd yn gyflogwyr: roedd 878 o'r 1308 o fusnesau yn cyflogi 13,350 o weithwyr. Yn 2010, roedd 13 o fusnesau'n cyflogi cyfanswm o 30 o weithwyr ar y Cynllun Cofrestru Gweithwyr, o gymharu â 74 o weithwyr a gyflogwyd gan 17 o fusnesau yn 2007. Roedd gwaith llawn amser yn parhau i gael ei ddominyddu gan ddynion, gyda dwywaith cymaint o weithwyr gwrywaidd llawn amser o'u cymharu â merched, ond roedd bron tair gwaith yn fwy o weithwyr rhan amser benywaidd na gwrywaidd.

Roedd tueddiad gweladwy tuag at blwyfoldeb i fusnesau gwledig yn nhermau gweithwyr, cwsmeriaid a chyflenwyr. Cafodd dwy ran o dair o'r

gweithlu eu recriwtio o fewn deng milltir i'r busnes a oedd yn eu cyflogi a gwnaeth 39% o'r busnesau a arolygwyd recriwtio eu gweithlu cyfan o fewn radiws o ddeng milltir. Yn yr un modd, roedd mwy o gwsmeriaid a chyflenwyr yn cael eu denu o ardaloedd lleol nag yn 2007: roedd 18% o'r busnesau a arolygwyd yn 2010 yn denu eu holl sylfaen cwsmeriaid o fewn cylch o hyd at 20 milltir o'i gymharu ag 11% yn 2007, ac roedd gan 14% o fusnesau a arolygwyd yn 2010 eu holl ystod o gyflenwyr o fewn cylch o 20 milltir o'i gymharu â 6% yn 2007.

Agweddau a chanfyddiadau perchnogion busnes mewn perthynas ag amgylchedd busnes Cymru wledig

Roedd y pryderon a fynegwyd gan fusnesau yn arolwg 2010 yn canolbwyntio ar berthynas â Llywodraeth Cymru a'r llywodraeth leol. Ystyriwyd nad oedd llywodraeth genedlaethol a lleol yn cynnig cymorth i fusnes a dadleuwyd bod gormod o reoliadau a gormod o ddeddfwriaethau. Roedd materion cynhennus yn cynnwys costau parcio drutach; ardrethi busnes mwy; a chostau cynyddol tanwydd ac ynni. Roedd rhai busnesau yn ystyried bod y gost i lywodraeth a busnesau o weithredu deddfwriaeth iaith Gymraeg hefyd yn ormodol ac yn ddiangen.

Ystyriwyd bod methiant i hyrwyddo ardaloedd gwledig a bod diffyg buddsoddiad yng Nghymru wledig. Dadleuwyd bod Llywodraeth Cymru'n rhoi gormod o bwyslais ar fusnesau mawr ac nad oedd yn cynnal BBaChau yng Nghymru wledig yn ddigonol. Yn ogystal, roedd y pryderon parhaus ynghylch busnesau mawr a busnesau rhyngwladol yn treiddio'n fwyfwy i'r Gymru wledig.

O ran cymorth busnes, o'i gymharu â 2007 roedd llai o fusnesau yng Nghymru wledig yn gweld y gwasanaethau cefnogi a chyngor yn foddhaol yn 2010. Roedd llai o fusnesau'n gwneud defnydd o'r gwasanaethau hyn, er bod ychydig yn fwy yn cysylltu â Llywodraeth Cymru.

Roedd busnesau'n edrych yn negyddol ar asiantaethau recriwtio ffurfiol ac yn mynegi pryderon ynghylch ansawdd gweithwyr posibl a awgrymir ganddynt. Hefyd, nododd data'r arolwg fod y defnydd o rwydweithiau recriwtio anffurfiol yn cynyddu dros amser. Ynghyd â'r dystiolaeth a gyflwynir yn yr adroddiad hwn o anawsterau o ran recriwtio staff medrus; y nifer cynyddol o bobl sy'n chwilio am waith; a chynnydd ym mhlwyfoldeb busnesau gwledig, mae'n rhaid bod pryderon bod gan yr economi sgiliau isel, cyflogau isel a nodwyd yn gynharach yng ngwaith Arsyllfa Wledig Cymru y potensial i barhau yng Nghymru wledig.

Roedd cyfrannau sylweddol o ymatebwyr yr arolwg o'r farn nad oedd polisïau Llywodraeth Cymru'n helpu i greu swyddi; i greu swyddi ansawdd uwch; i ysgogi twf economaidd; i adnewyddu cymunedau; i wella hyfforddiant sgiliau; neu i wella cymorth busnes. Ar draws yr arolwg, roedd 21% wedi elwa'n uniongyrchol o fentrau ariannol Llywodraeth Cymru. Fodd bynnag, roedd cyfran gymharol fach o 9% o fusnesau a arolygwyd yn ymwybodol o 'Adnewyddu'r Economi: cyfeiriad newydd'.

Band eang a'r Rhyngrwyd

Roedd y defnydd o Fand eang a'r Rhyngrwyd wedi cynyddu: roedd 85% o fusnesau wedi'u cysylltu â'r Rhyngrwyd; roedd gan 84% fynediad posibl at Fand eang; ac roedd gan 76% o fusnesau a arolygwyd Fand eang. Fodd bynnag, roedd rhai busnesau wedi cwyno bod rhai mathau o fusnes gwledig yn cael eu rhedeg o 'ystafelloedd ffrynt a garejys', a olygai nad oedd angen talu ardrethi busnes – mantais economaidd annheg. Roedd busnesau eraill, a ddibynnai ar fasnach leol, yn colli masnach i fusnesau sy'n seiliedig ar y rhyngrwyd o bellach i ffwrdd, fel cyflenwyr cenedlaethol a rhyngwladol.

Perthynas â'r Amgylchedd

Roedd tystiolaeth o fwy o ymwybyddiaeth o'r amgylchedd. Er enghraifft, yn 2010 roedd 81% o fusnesau'n ailgylchu o gymharu â 61% yn 2007. Hefyd, roedd cynnydd sylweddol o un ar ddeg pwynt canran yng nghyfran y busnesau sy'n defnyddio dyfeisiau ynni isel, sy'n cyd-fynd â'r sylw bod mwy o fusnesau'n nodi eu bod yn defnyddio llai o ynni, er gwaethaf y gaeafau oer ers arolwg 2007. Roedd cafeatau: arweiniodd crebachu busnes at lai o ddefnydd o ynni, tra bod ehangu busnes wedi arwain at ragor o ddefnydd o ynni. Yn ogystal, nododd rhai busnesau bryderon ynglyn â chostau ynni a'r costau i fusnesau o bryderu am yr amgylchedd.

O ran yr amgylchedd mwy cyffredinol yng Nghymru wledig, roedd perchnogion busnes o'r farn bod ansawdd bywyd; golygfeydd prydferth a thirwedd; ac ymdeimlad o berthyn i gymuned a rhwydweithiau agos yn fanteision i fusnes o ran perthynas cwsmeriaid a chyflenwyr a recriwtio gweithwyr. I'r gwrthwyneb, ystyriwyd bod ynysu cymharol lleoliadau gwledig hefyd yn anfantais i fusnes. Yn fwy penodol, dadleuwyd bod y costau cynyddol o fywyd gwledig, yn enwedig yn nhermau tanwydd, gwasanaethau gwael, a ffyrdd a thrafnidiaeth annigonol yn tueddu i waethygu'r problemau'n gysylltiedig â'r dirwasgiad.

Y Dirwasgiad a'i effeithiau

Mewn ymatebion ansoddol, awgrymodd busnesau fod gwahanol agweddau ar y dirwasgiad yn ailadroddus ac yn creu effaith luosi oedd yn andwyol i'w gweithgareddau. Roedd llai o bobl mewn gwaith; roedd llai o arian yn yr economi; ac roedd y farchnad tai'n is neu wedi 'chwalu'. Dywedwyd bod cwsmeriaid busnes ymddiddymu. Gan wynebu cyfraddau cynyddol TAW a chostau cynyddol tanwydd, cludiant ac ynni, toriadau mewn gwasanaethau a arweinir gan y llywodraeth, a rheolau mwy llym ar gredyd, roedd pobl yn fwy cynnil na chyn y dirwasgiad. Roedd cynnydd canfyddedig yn y graddau roedd cwmnïau rhyngwladol mwy o faint wedi treiddio i ardaloedd gwledig, a oedd yn chwilio am farchnadoedd a chyfleoedd busnes newydd er mwyn helpu i leihau effeithiau'r dirwasgiad ar eu busnesau eu hunain. Ac roedd y dirwasgiad yn cael effaith wael ar dwristiaeth a'i sectorau perthynol – sydd o bwys mawr i lawer o fusnesau yng Nghymru wledig.

O ganlyniad, dywedodd busnesau fod llai o gwsmeriaid yn dod atynt; llai o archebion; a llai o alw'n gyffredinol. At hynny, dadleuwyd bod busnesau mewn ardaloedd gwledig yn arbennig o agored i gost gynyddol TAW, tanwydd, trafnidiaeth ac ynni, a'r toriadau a arweinir gan y llywodraeth a nodwyd uchod. Roedd y banciau'n gyndyn o gynnig benthyciadau, gan arwain at 'wasgfa gredyd'.

Roedd busnesau'n dadlau bod yr amgylchiadau economaidd hyn, gyda'i gilydd, wedi arwain at lai o lif arian a llai o elw; gorfodaeth i beidio ag ehangu a recriwtio gweithwyr; newidiadau i arferion gwaith; a gorfodi rhai busnesau i gau.

Galluogodd dadansoddiad meintiol o ddata'r arolwg hefyd inni ddod i gasgliadau ynglyn ag effeithiau andwyol y dirwasgiad ar fusnesau yng Nghymru wledig. Er enghraifft, yn arolwg busnes 2007 Arsyllfa Wledig Cymru, nododd 24% o'r sampl 'brinder o ymgeiswyr ar gyfer gwaith' o'i gymharu â 43% yn 2010. Awgrymodd y data hwn fod y gronfa o bobl ddi-waith wedi cynyddu.

Roedd awgrymiadau bod tuedd yn gyffredinol i fusnes grebachu o'i gymharu â 2007. Ers 2007, bu cynnydd o un pwynt canran ar ddeg yng nghyfran y busnesau a oedd wedi crebachu a lleihad o un pwynt canran ar bymtheg mewn busnesau a oedd wedi ehangu. Yn 2010, dywedodd 41% o fusnesau i'w helw ostwng; gwelodd 26% gynnydd; roedd 33% wedi aros yr un peth; ac roedd 18% wedi gwneud colled neu wedi talu'r costau. (Ar gyfer 2007 y ffigurau oedd 27%, 42%, 31% a 15% yn y drefn honno).

Fodd bynnag, roedd ychydig o fusnesau wedi nodi buddion posibl o'r dirwasgiad. Roedd rhai o'r busnesau hyn wedi dweud eu bod, wrth ymateb i bwysau'r dirwasgiad, wedi mynd yn fwy effeithlon ac yn fwy proffidiol. Dywedodd eraill fod cystadleuwyr busnes wedi mynd i'r wal, gan adael cyfle iddynt.

Sylwadau terfynol

Mae'r adroddiad yn gwneud cymariaethau gydag adroddiad busnes Arsyllfa Wledig Cymru 2007, gan fod y cyfnod tair blynedd rhwng yr arolygon yn digwydd yng nghyfnod y dirwasgiad, ac mae tystiolaeth yr ymchwil yn awgrymu bod y dirwasgiad yn ffactor dominyddol ar gyfer busnes. Roedd y sylw hwn wedi cael ei gefnogi gan ddata ansoddol a data meintiol.

Yn fwy calonogol oedd perthynas busnesau â'r amgylchedd; cynnydd yn nefnydd y Rhyngrwyd; a mynediad gwell at Fand eang. Ymddengys y bu cynnydd yn arferion busnes sy'n sensitif i'r amgylchedd, er i fusnesau barhau i bwyntio at y costau gormodol tybiedig i fusnes. Ac er bod y Rhyngrwyd o fudd i rai busnesau, roedd gan eraill broblemau'n ymwneud â'r Rhyngrwyd. At hyn, roedd awgrymiadau bod y prosiect Band eang angen sylw agos o hyd.

Yn olaf, un thema a oedd yn gyffredin i dri arolwg busnes Arsyllfa Wledig Cymru oedd parhad ymddangosol economi sgiliau isel, cyflogau isel. Roedd tystiolaeth ymchwil a oedd yn dangos hyn yn cynnwys cyrhaeddiad addysgol isel; diffyg tybiedig o ymgeiswyr medrus i swyddi; diffyg hyfforddiant busnes; anwybyddu defnyddioldeb cynlluniau busnes; tueddiad tuag at blwyfoldeb yn nhermau gweithwyr, cwsmeriaid a chyflenwyr; a ffafriaeth i ddefnyddio rhwydweithiau lleol, yn arbennig ar gyfer recriwtio. Gellid dadlau bod gan effeithiau'r dirwasgiad, yn enwedig y cynnydd ymddangosol mewn pobl yn chwilio am waith, y potensial i waethygu'r broblem dybiedig hon.

Am fwy o wybodaeth

Caiff yr adroddiad llawn, Arolwg Busnesau Gwledig 2010 ei gyhoeddi gan Arsyllfa Wledig Cymru. Gellir ei lawrlwytho am ddim yn:

www.arsyllfawledigcymru.org.uk

www.arsyllfawledigcymru.org.uk

Mae fformatau eraill ar gael.

Ffôn: 029 208 74970 e-bost: ColemanJE1@cardiff.ac.uk